

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.4.21>

INWERSJA JAKO ELEMENT KSZTAŁTOWANIA INDYWIDUALNEGO STYLU AUTORSKIEGO (NA MATERIALE TŁUMACZEŃ POEZJI G. HEINE'A)

Kateryna Shkil

młodszy pracownik naukowy

Institutu Językoznawstwa imienia O.O. Potebni Narodowej Akademii Nauk Ukrainy (Kijów, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0002-3967-9730

shkil_ekaterina@ukr.net

Adnotacja. Artykuł poświęcono rozważeniu i zestawieniu różnych definicji inwersji jako środka stylistycznego. W artykule przedstawiono definicję pojęcia “inwersja”. W badaniu postawiono zadanie rozważenia inwersji jako środka odzwierciedlenia indywidualnego stylu autora G. Heine’a. W pierwszej fazie badania przeprowadzono przegląd literatury naukowej na temat badań, podkreślając główne koncepcje naukowe współczesnych badaczy. W drugim etapie przeanalizowano i ujawniono cechy i typowe cechy konstrukcji inwersyjnych w tłumaczeniach tekstów poetyckich G. Heine’a. W artykule znajdują się różnorodne punkty widzenia na istotę inwersji jako postaci stylistycznej, zidentyfikowano decydujące czynniki w tworzeniu inwersji, zidentyfikowano cechy użycia inwersji jako specyficznego środka języka poetyckiego, opisano funkcje inwersji jako definicji figuratywnej, przeanalizowano i typologizowano konstrukcje z wykorzystaniem inwersji, tworząc indywidualny styl autora G. Heine’a. Proponuje się klasyfikację konstrukcji inwersyjnych według sposobu ich wyrażania.

Słowa kluczowe: trop, figura stylistyczna, inwersja, styl indywidualny, klasyfikacja środków stylistycznych.

INVERSION AS A WAY OF DISPLAYING OF INDIVIDUAL AUTHOR'S STYLE (ON THE MATERIAL OF THE TRANSLATIONS OF H. HAYNE'S POETRY)

Kateryna Shkil

Junior Researcher of Potebnia Institute of Linguistics

National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0002-3967-9730

shkil_ekaterina@ukr.net

Abstract. The article is devoted to consideration and comparison of different definitions of inversion as a stylistic device. The article defines the concept of “inversion”. The research aims to consider inversion as a means of reflecting the individual authorial style of H. Heine. At the first stage of the research, a review of the scientific literature on the topic of the study was conducted, highlighting the main scientific concepts of modern researchers. At the second stage, the features and typical characteristics of inversion constructions in the plagiarism of poetic texts by H. Heine were analyzed and revealed. In the article, there are various points of view on the essence of inversion as a stylistic figure, the decisive factors in the formation of inversion are determined, the peculiarities of the use of inversion as a specific means of poetic language are revealed, the functions of inversion as a figurative meaning are described, the constructions using inversion that form an individual author's style of H. Heine. A classification of inversion constructions is proposed according to the manner of their expression.

Key words: trope, stylistic figure, inversion, individual author's style, classification of stylistic means.

ІНВЕРСІЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКОГО СТИЛЮ (НА МАТЕРІАЛІ ПЕРЕКЛАДІВ ПОЕЗІЇ Г. ГЕЙНЕ)

Катерина Шкіль

молодший науковий співробітник

Інституту мовознавства імені О.О. Потебні

Національної академії наук України (Київ, Україна)

ORCID ID: 0000-0002-3967-9730

shkil_ekaterina@ukr.net

Анотація. Стаття присвячена розгляду та зіставленню різних визначень інверсії як стилістичного засобу. У статті наведено визначення поняття «інверсія». У дослідженні ставиться завдання розглянути інверсію як засіб відображення індивідуально-авторського стилю Г. Гейне. На першому етапі дослідження було проведено огляд наукової літератури на тему дослідження з виділенням основних наукових концепцій сучасних дослідників. На другому етапі проаналізовано та розкрито особливості та типові характеристики інверсійних конструкцій у перекладах поетичних текстів Г. Гейне. У статті наявні різноманітні точки зору на сутність інверсії як стилістичної

фігури, визначено вирішальні фактори у формуванні інверсії, виявлено особливості вживання інверсії як специфічного засобу поетичної мови, описано функції інверсії як образного означення, проаналізовано та типологізовано конструкції з використанням інверсії, що формують індивідуально-авторський стиль Г. Гейне. Пропонується класифікація інверсійних конструкцій за манерою їх вираження.

Ключові слова: троп, стилістична фігура, інверсія, індивідуально-авторський стиль, класифікація стилістичних засобів.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інверсія як один з елементів художнього мовлення здавна привертала увагу дослідників. До з'ясування природи інверсії зверталися І. Арнольд, Б.Дж. Бірнер, В. Кочетова, А. Косенко, Є. Марущак, С. Чалкер, С. Джек, М. Штумпф та інші дослідники.

Метою статті є виявлення та осмислення особливостей специфічної сутності інверсії, а також її стилістичної ролі щодо художньо-виразної функції. Реалізація поставленої мети передбачає вирішення наступних завдань: формулювання поняття «інверсія»; розгляд функцій інверсії; виявлення особливостей вживання інверсії як специфічного засобу поетичної мови; вивчення мовних прийомів інверсії; виокремлення та типологізування конструкцій з використанням інверсії у поетичній мові Г. Гейне; створення класифікації структурних моделей розглянутого засобу мовної виразності.

Об'єктом дослідження є інверсія як стилістична фігура, спрямована на акцентування уваги на новій інформації в реченні, шляхом порушення прямого порядку слів.

Предметом дослідження є типи інверсійних конструкцій, наявні в поезії Г. Гейне.

Новизна статті полягає у вивченні феномену інверсії крізь призму функціонування інвертованих речень, оскільки показано, що автори залежно від своїх намірів активно використовують інверсію для створення різних типів смислового забарвлення творів. Інверсія займає чи не провідну позицію серед стилістичних прийомів, які автори використовують для пробудження почуттів та фантазії читача.

Це може бути зумовлено тим, що автори за допомогою порушення звичного порядку слів намагаються донести до читачів важливу інформацію, винести на перший план саме ту інформацію, яку вони хочуть донести до читачів, а не ту, до якої читач може сам дійти за допомогою своїх міркувань.

Виклад матеріалу. Інверсія як стилістичний прийом. Тропи являють собою вживання слова в образному сенсі, при якому відбувається зрушення в семантиці слова від його прямого значення до переносного. Тропи закріплюють у слові особливості індивідуального сприйняття реальності та є важливим елементом художнього мислення (Косенко, 2021: 33-34). У вужчому значенні – словоперетворення, з якого досягається естетичний ефект виразності у мові (художній, публіцистичний, побутовий тощо).

Останнім часом увагу мовознавців привертають найтонші відтінки стилістичного значення мовних одиниць різних рівнів, у тому числі синтаксису. Як відзначають багато сучасних лінгвістів, синтаксис володіє широким стилістичним потенціалом, що обумовлено його тісним зв'язком з мисленням, адже конструюючи своє мовлення, мовець в першу чергу звертається до правил синтаксису.

Таким чином, існує безпосередній зв'язок «між структурою речення як одиницею мови та структурою логічного судження як основної форми мислення» (Бірнер, 2007: 133-134). Стилійстичний ефект, створюваний за допомогою одиниць цього мовного рівня, заснований на існуванні синонімії різних типів синтаксичних конструкцій, одна з яких нейтральна, оскільки має традиційні синтаксичні зв'язки, а інші характеризуються їх переосмисленням, отже, отримують стилістичне значення (Тележкіна, 2017: 144-145).

Словник Лонгмана дає таке визначення даного явища: «Інверсія – це операція з перестановки членів речення, у результаті якої порядок слів у двох висловлюваннях стає зворотним. Наприклад, у оповідальних реченнях в англійській мові допоміжне дієслово стоїть після підмета: *I will help you*, у питаннях – перед підметом *Will you help me?*» (Jack, 2002: 274-275).

Конструкції зі зворотним порядком слів дістали назву «інверсія». Традиційний порядок слів у реченні виглядає так: підмет, присудок, додаток, інші члени речення. Проте іноді дане правило порушується. Згідно з І. Соїною, традиційний порядок слів – це порядок слів, що не має певної особливої мети в реченні (Соїна, 1996: 15-16). Тому інверсія виконує наступні функції: логічну, граматичну, емоційну, комунікативну та прагматичну.

Такі вчені, як О. Тележкіна та С. Єрмоленко, розрізняють граматичну та стилістичну інверсію. Закордонні лінгвісти називають непрямий порядок слів у реченні не тільки “inversion”, а й “fronting” (Тележкіна, 2017: 144-145).

У літературній мові часто на початок виноситься додаток, а підмет і присудок залишаються на місцях (Maugham, 1978: 17-18). Але різниця в термінах означає тільки відмінність у типології інверсії. Під терміном “inversion” дослідники розуміють граматичну інверсію, а під терміном “fronting” мають на увазі стилістичну.

Граматична інверсія – це структура, у якій присудок у реченні стоїть перед підметом. Граматика розглядає інверсію, у свою чергу, як порушення граматичних правил будови речення. Граматика описує, який із членів речення «виділений», а стилістика – який ефект дасть виділення саме цього члена речення. Виділяють дві головні форми інверсії: повна інверсія, тобто інвертоване речення, у якому присудок стоїть перед підметом (Maugham, 1978: 12-13); часткова інверсія, де допоміжні слова передують підмету (Maugham, 1978: 20-21). М. Стрампф і О. Дуглас також виділяють інверсію, при якій підмет стоїть після сказаного *Under the tree was lying a dog*. Часткова інверсія дуже уживана мовою, оскільки передбачає використання форм з допоміжним дієсловом *do*. Завдяки цьому поєднуються і інверсія та прямий порядок слів *Do they live nearby?* (Strumpf, 2004: 246-247).

Стилістична інверсія – це порушення сталого порядку членів у реченні, тому один із них виділяється і набуває спеціальної конотації емоційності або експресивності (Олефіренко, 2002: 312-313). Будучи стилістичним прийомом, інверсія служить засобом посилення експресивності художнього твору. З погляду стилістики порушення традиційного порядку слів накладає додаткові смислові відтінки, підсилює або послаблює смислове навантаження окремого члена речення (Соїна, 1996: 15-16). Загальна стилістична функція інверсії зазвичай виявляється з більш широкого контексту, ніж речення. Інверсія в художній мові може передбачати різне розміщення членів речення. Художній стиль, як і науковий, розмовний, публіцистичний і офіційно-діловий, має характерні особливості. Йому притаманні прийоми, серед яких стилістична інверсія, яка виникла як особливість письмового типу мови. Саме в ньому вона набуває особливого, емоційно-експресивного характеру.

О. Тележкіна розуміє під стилістичною інверсією порушення звичайного розташування членів речення, внаслідок чого один з них виявляється виділеним та отримує спеціальні конотації емоційності чи експресивності (Тележкіна, 2017: 144-145).

Грамматична інверсія змінює граматичне значення висловлювання і передбачає передумання дієслова-присудка, підмету. Стилістична інверсія виокремлює один із членів речення, у результаті чого надає висловлюванню певного емоційного забарвлення.

М. Суон описує серед випадків вживання граматичної інверсії варіант з обставиною місця або напрямку. Такого типу обставина стоїть, як правило, на початку речення, при цьому неперехідне дієслово передує підмету. Така модель граматичної інверсії особливо вживана в літературній писемній мові, в описах, і застосовується, коли вводиться новий невідомий об'єкт (Swan, 2009: 33-34): *Місто, де померла мрія, / Де родився мій одчай / [...] / Де жила любов моя / [...] / Там, де віє подих, твій* (Г. Гейне «Місто, де померла мрія...»); *Залунали тут погрози* (Г. Гейне «Сновидіння»).

Л. Александер, Дж. Юл стверджують, що інвертований порядок слів можливий після так званих негативних прислівників *Ніколи не плакали ми* (Г. Гейне «Коли розлучаються двоє...»); *Навряд чи можна б жити було* (Г. Гейне «Книга пісень...»); *І ледве ушух останній звук* (Г. Гейне «Книга пісень...»).

Найчастіше граматична інверсія й у літературній мові і надає висловлюванню емоційний характер.

Таким чином, граматична інверсія змінює граматичне значення речення і передбачає те, що присудок передуватиме підмету. Стилістична інверсія виділяє один із членів речення, у результаті чого надає вислову деякого емоційного забарвлення, до того ж присудок не завжди передуватиме підмету. Стилістична інверсія як складова частина відіграє важливу роль у вираженні емоційної характеристики висловлювання та підсилення емоційної функції.

Однією з основних функцій інвертованих речень є логічна. Така функція інверсії може логічно виділяти найбільш істотну частину речення, помістити її перед вихідним.

Ще однією важливою функцією інвертованих речень є комунікативна функція, що характеризується зміною місця розташування будь-якого члена речення, початком якого є дієслово, з метою смислової або стилістичної емоції. Іноді комунікативна функція інверсії супроводжується граматичною функцією (Соїна, 1996: 17-18): *Вона озвалася: «Линуть дні!»* (Г. Гейне «Книга пісень...»); *«Могли рию я тобі!»* (Г. Гейне «Книга пісень...»); *Це звать коханням люди!* (Г. Гейне «Книга пісень...»). Як ми бачимо, прагматична функція інверсії не тільки підкреслює окремі члени речення, а й надає експресивного та прагматичного забарвлення всьому реченню.

Під інверсією розуміється «форма, що складається у синтаксичних одиниць під впливом будь-яких факторів, як модифікація вихідної форми» (Літературознавча енциклопедія, 2007: 419-420). За допомогою інверсії простежується не лише розподіл на тему та рему, а й визначається ступінь комунікативної значимості слів у реченні. Інверсія завжди пов'язана з емоційним посиленням конкретних слів.

Згідно І. Соїній, традиційний («нейтральний») порядок слів – це порядок слів, який не переслідує будь-якої особливої додаткової мети повідомлення. Тому зміна порядку слів, що і називають інверсією, несе в собі експресивно-стилістичну функцію (Соїна, 1996: 16-17).

Найчастіше в перекладах поезії Г. Гейне спостерігається граматична функція. Зокрема в літературі, оскільки це структура, у якій присудок передує підмету. Завдяки цьому поєднуються й інверсія та прямий порядок слів. Власне граматична функція, яка полягає в тому, що порядок слів служить для вираження певних синтаксичних відносин: суб'єктно-об'єктних відносин, суб'єктно-предикатних відносин, атрибутивних відносин тощо.

Дискусії щодо порядку слів в поетичному тексті є досі актуальними й обговорюються багатьма лінгвістами. Річ у тому, що завдяки відмінковим закінченням, міняти місцями члени речення цілком допустимо, оскільки його основний зміст водночас залишиться майже незмінним. Трапляється, що інвертований порядок слів у реченні може виконувати декілька функцій водночас, але одна з функцій завжди висувається на перший план. Протягом багатьох років письменники використовували найрізноманітніші прийоми, що набувають нового змісту завдяки авторському задуму. Для передачі експресивності висловлювання перекладачам доводиться проявляти творчий підхід, застосовувати підсилювальні засоби, характерні для тієї мови, якою здійснюється переклад.

Важливо, що порядок слів зазвичай наголошує на зв'язку між складниками речення. Те чи інше розташування слів вказує на наявність між цими словами певного зв'язку. А. Косенко та Є. Марущак зауважують: «У разі зміни “звичного”, “правильного” (тобто граматичного) порядку слів, сторона, що сприймає (адресат,

слухач), отримує сигнал, виділяє цей вислів або речення, бо воно вирізняється з низки однорідних, «сірих» висловлювань» (Косенко, Марущак, 2021: 98-99). Тобто інверсія починає виконувати вже інші функції, властиві їй. Зміна порядку слів веде до зміни зв'язків між словами, а значить, і до зміни змісту, який закладено в реченні.

Образотворна та впливова функція мови відіграє ключову роль у здійсненні успішної комунікації між автором та читачем в естетичній галузі. Інверсія займає важливе місце серед різноманітних стилістичних прийомів, за допомогою яких автор може розбудити почуття читача. Фіксований порядок слів є характерним для багатьох мов, де превалюють аналітичні способи вираження граматичних значень. Інверсія утворюється за зміни нейтрального порядку слів.

Під терміном «інверсія» розуміється зміна розташування членів речення в особливому порядку, що порушує традиційний (прямий/нейтральний) порядок, мета якого – посилити виразність мови (Соїна, 1996: 17-18). Традиційним і загальноприйнятим є уявлення про інверсію як відхилення від прямого порядку проходження членів речення. Основними видами стилістичної інверсії є наступні: додаток, що знаходиться на початку речення, означення, що йде за визначеним (постпозиція визначення); іменна частина присудка, що стоїть перед підметом (також іменна частина присудка, що стоїть перед дієсловом-зв'язкою, і вони обидва – перед підметом); обставина в позиції перед підметом, обставина і присудок, що знаходяться в початковій позиції (перед підметом) тощо.

У науковій літературі, як правило, виділяються два типи інверсії: граматична та стилістична. Літературознавчий словник-довідник презентує граматичну та стилістичну інверсії, підкреслюючи постпозиції прикметника; інверсію обставин, доповнення; інверсію присудка: а) повну, б) часткову, де іменна частина ставиться перед підметом, а дієслівна – після (Літературознавчий словник-довідник, 2007: 82-83).

Серед численних функцій, що виконуються інверсією у реченні, слід виділити кілька ключових для художнього тексту. У художньому тексті функції інверсії визначаються метою автора: виділення певного слова, фрази у реченні та у загальному потоці тексту (функції рематизації та тематизації); підвищення інформативності всього висловлювання та всього тексту, що оточує цей вислів, для привернення уваги (логіко-інформативна функція); посилення емоційного наголосу на певній фразі, синтаксичній єдності (функції інтенсифікації / емоційна функція). З огляду на те, що інверсія є стилістичним прийомом, слід дати визначення стилю. Дане поняття охоплює широкий спектр питань, про що можна судити зі слів С Четмена: термін «стиль» однаково відноситься до своєрідності користування мовою індивіда або групи індивідумів; та до формалізованих ознак визначень групи текстів (включаючи поетичні); та до емоційно підвищеної виразності висловлювання; а також до особливих засобів прикраси мови; та до багатьох інших питань організації мови» (Potter, 2012: 11-12).

Оскільки інверсія є відхиленням від норми, вона є предметом вивчення стилістики. Стилійстична інверсія – це прийом, спрямований акцентування уваги нової інформації у реченні, шляхом порушення прямого порядку слів.

Синтаксичні конструкції, що мають експресивну конотацію, називають фігурами мовлення. Це такі конструкції, в яких спостерігається незвичайне розміщення елементів, порушення замкнутості речення, пропуск логічно необхідних елементів чи додавання надлишкових. І, нарешті, синтаксична конструкція може бути піддана переосмисленню, або транспозиції.

В німецькій мові порядок слів у реченні відіграє більшу роль у семантичному плані, ніж у українській чи будь-якій іншій флективній мові. М. Штрумпф виділив три функції порядку слів у реченні: 1) граматична функція, яка полягає в тому, що порядок слів служить для висловлювання певних синтаксичних відносин; 2) вираження за допомогою порядку слів лексичного підмета і лексичного присудка; 3) експресивно-стилістична функція (Strumpf 2004: 62-63). У мовленні порядок слів може виконувати кілька функцій одночасно, але обов'язково одна з них буде головною. Через аналітичний характер мови порядок слів в німецькому реченні несе велике граматичне навантаження. Це призводить до того, що можливості використання порядку слів для створення стилістичного ефекту дуже обмежені. Так, якщо в мовах флективного типу можна досить вільно переставляти слова в реченні для надання промови експресивності, то в німецькій мові часто це не можна зробити, не порушивши синтаксичних зв'язків між словами і не змінивши сенс. Досить рідкісне використання робить цей стилістичний прийом ще більш стилістично значущим.

М. Штрумпф під інверсією розуміє зворотний порядок слів у реченні, це ті випадки, коли присудок передує підмету (Strumpf 2004: 70-71).

Досліджуючи матеріали, складені І. Білодідом інверсію розглядаємо як «фігуру, утворену за допомогою операції перестановки та виконуючу експресивну, емоційну або ритміко-мелодійну функцію» (Сучасна українська літературна мова, 1973: 322-323).

Розглядаючи інверсію як стилістичний прийом, дослідники розуміють таке порушення звичайного розташування членів речення, слів і словосполучень, в результаті якого «перестановний» елемент речення виявляється виокремленим та привертає до себе увагу (Єрмоленко, 1969: 176-177).

Найчастіше інверсія в поетичних текстах використовується для виділення характеристики об'єкту оповідання (якісної та ін), трохи рідше власне об'єкту оповідання.

Передові позиції визначення інверсійних конструкцій можна пояснити традиційністю побудови слів у словосполученнях та реченнях. Незважаючи на те, що допускається якась варіативність порядку слів, в нейтральному стилі переважніше послідовність членів речення один за одним (Соїна, 1996: 17-18). Але

для вирішення прагматичного завдання – привертання уваги читача до тексту чи використання експресії автор порушує «звичний» принцип побудови речень, використовуючи часом інверсію.

Таким чином, реалізуючи різноманітні та численні функції у тексті, інверсія також є потужним стилістичним прийомом, який автори використовують задля досягнення певних цілей, продиктованих індивідуальним стилем та інтенцією письменника. Серед цих цілей провідною є здобуття підвищеної емоційності твору. Цей стилістичний прийом сприяє посиленню виразності та експресивності тексту.

Вважається, що в українській мові порядок слів у реченні гнучкий, або, інакше кажучи, різноманітний (Єрмоленко, 1969: 176-177), що обумовлено його морфологічними можливостями.

Отже, логічно припустити, що інверсія українській мові не так швидко і чітко вловлюється в порівнянні з німецькою мовою, з властивим їй фіксованим порядком слів, порушення якого відразу ж помічається слухачем.

Звертаючись до визначення поняття інверсія, слід зазначити, що це «така перестановка слів у реченні, яка порушує стилістичну нейтральність та сприяє створенню ефекту виразності» (Єрмоленко, 1969: 176-177).

Можна навести й інше визначення: «порушення звичайного порядку слідування речення, в результаті якого певний елемент виявляється виділеним і отримує спеціальну конотацію емоційності або експресивності називається інверсією» (Тележкіна, 2017: 144-145).

І. Соїна виділяє такі узагальнені випадки інверсії: доповнення, поставлене перше місце; постпозиція обумовленого; іменна частина присудка, що стоїть перед підметом; іменна частина оповіді, що стоїть перед зв'язкою, а потім йде підмет; обставина, що стоїть перед підметом; обставина і присудок, що стоять перед підметом (Соїна, 1996: 17-18).

Таким чином, щодо інверсії в українській мові необхідно враховувати різні нюанси та виходити з різних наукових поглядів щодо порядку слів у реченні.

Таким чином, інверсія використовується автором для надання тексту бажаної експресії, формування стильової структури тексту.

Розглянувши різні випадки інверсії, ми дійшли висновку, що вона відіграє велику роль у створенні стилістичного ефекту. Конструкції з інверсією експресивні завдяки зміні звичної після тривалості елементів у реченні та зміні його мелодики. Однак, слід відрізнити інверсію від нестилістичного зворотного порядку слів, а також тих випадків, коли порушення в побудові висловлювання пов'язані з неписьменністю мовця.

Типологія інверсійних конструкцій в перекладах поезії Г. Гейне

Мовно-образна система поетичного ідіостилу Г. Гейне відзначається динамізмом образного слова, індивідуально-авторські пошуки реалізуються в оригінальних інверсійних конструкціях як органічних лінгвопоетичних компонентах системи поетичного тексту.

Окремо варто розглянути переклад німецьких речень з інверсією українською мовою. Мета фахівця під час перекладу зберегти структуру тексту, найбільш наближену до тексту оригіналу, не втративши при цьому сенсу та емоційності. Найчастіше професійні перекладачі справляються із завданням зберегти тема-рема-тичне членування та інверсію в тексті перекладу, щоб передати ту ж емоційність, як і в тексті оригіналу:

У наведених нижче прикладах перекладач зберіг структуру речення, розділивши підмет та присудок обставиною: *Що я колись вливав у ніжні рими* (Г. Гейне «Сновидіння»); *Залунали тут погрози* (Г. Гейне «Сновидіння»); *Коли я тихо там стою* (Г. Гейне «Два брати»). Таким чином, перекладач зміг не просто створити адекватний переклад, але й максимально наблизити його до оригіналу, що, безумовно, є важливим для перекладу поетичного тексту, тому що в таких текстах необхідно зберегти певну структуру та розмір у реченнях.

Однак трапляються випадки, коли перекладач не зберігає структуру речення оригіналу, а змінює місцями слова або навіть вдається до методу опущення деяких із них. До такого рішення перекладач вдається через різницю в семантичній структурі двох мов. У деяких випадках просто неможливо ідентично перекласти речення, адже у мові перекладу відсутні ті чи інші конструкції, які використовуються у мові оригіналу.

Грамматична інверсія не несе ніякого стилістичного забарвлення, вона висловлює загальні граматичні правила. Ця інверсія змінює традиційний порядок слів у реченні, але таку перестановку прийнято вважати узальною, яка не відходить від норм німецької мови. Грамматична інверсія в німецькій мові характерна як для літературної мови, так і для офіційно-ділового стилю. В основному граматична інверсія використовується для побудови запитань, але також вона наявна в деяких конструкціях у розповідних реченнях.

Грамматична інверсія також буває у поєднанні з прислівниками.

До прислівників, які використовуються для передачі інверсії у поезії Г. Гейне, можна віднести *поволі, щодня, зненацька*: *Розійшовсь туман поволі* (Г. Гейне «Книга пісень»); *Щодня надвечір ходила / Султанівна чарівнича / [...] / Щодня надвечір стояв там / Молодий раб край криниці* (Г. Гейне «Книга пісень»); *Зненацька оживає казка* (Г. Гейне «Книга пісень»).

Так, можна виділити стилістичну інверсію з обставиною, доповненням, предикатом (визначенням), повним присудком або його складовою в емпатичній позиції. Така тенденція пояснюється тим, що авторам здається важливим у тому чи іншому реченні зробити акцент на місці, часі, умовах або образі дії. Тим самим автор акцентує увагу на цьому суб'єкті, про його відношення до дії, що відбувається у реченні. Беззаперечно доповнення також має місце бути, в даному випадку, як і в більшості випадків, автор наголошує на доповненні, виносячи його на перше місце.

Інверсія характерна і для речень з авторською промовою, коли пряма мова стоїть на початку речення: «Мій брате!» – я голос почув з глибини (Г. Гейне «Книга пісень»); «О боже!» – хрипів я шалено, / [...] / «Маріє!» – я гукнув (Г. Гейне «Книга пісень»).

Завдання стилістичної інверсії полягає у наданні логічного наголосу або додаткового емоційного забарвлення речення.

Стилістична інверсія в поетичній мові не повинна розглядатися як порушення норм. Найчастіше вона використовується авторами як письменницький прийом у поезії та в прозі, але також її можна зустріти і в текстах публіцистичного стилю.

Незважаючи на непокору граматичним правилам, цей вид інверсії, як правило, дотримується певних зразків.

Відповідно науковим працям М. Штрumpfа, обставину часу можна віднести до окремої групи, якщо в реченні йдеться про конкретну дату або час (Strumpf, 2004: 286-287).

За взаємним розташуванням підмета і присудка можна виділити два типи інверсії: повну і часткову. При повній інверсії присудок передує підмету. На першому місці у реченні, в так званій емпатичній позиції може стояти доповнення, обставина, виражена прислівником або частина присудка, виражена прикметниковим прислівником.

Такий вид інверсії досить рідко зустрічається в поетичній мові, а завдяки своїй оказіональності він є найбільш емоційним.

Використання інверсії підрядного речення в емпатичній позиції також є досить частим явищем у статтях. Таким чином, автори хочуть підкреслити значущість виконання дії в реченні, цілі чи умови, за яких ця дія виконувалася:

Інверсія сприяє посиленню експресивності. Автори поетичних текстів використовують інверсію як стилістичний прийом, виходячи з різних цілей. Наприклад, Г. Гейне застосовує інверсію надання своїм віршам елемента трагізму, тому що його тексти часто мають сумний кінець і рідко коли герої доходять до щасливого фіналу. У той самий час, Г. Гейне використовує інверсію підкреслення найвищого стану емоційності своїх героїв, через інверсію він передає і захоплення, і хвилювання одночасно. Індивідуальний стиль автора визначає, для яких цілей буде використано інверсію у тому чи іншому випадку. Але, незалежно від інтенції автора, інверсія – це стилістичний засіб емоційного впливу на читача, який має значний потенціал як посилення прагматичного ефекту тексту.

Необхідно зауважити, що у деяких конструкціях йдеться не про суб'єктно-присудковий інверсію, а про порушення темо-рематичних відносин. Відповідно до логіки висловлювання тема у реченні має передувати ремі, а у наведених вище прикладах у початковій позиції стоїть рема. Таким чином, ми можемо віднести ці речення до конструкцій з комунікативною інверсією. Варто зазначити, що подібні вирази мають різний ступінь емоційного забарвлення залежно від контексту і смислового наголосу в реченні, цим вони відрізняються від повної та часткової інверсії, розглянутої нами вище. Початкова позиція і посилений наголос перетворюють рему на «логічний предикат» (Тележкина, 2017: 144-145). На думку М. Штрumpfа, в даному випадку йдеться про «лексичний присудок» (Strumpf, 2004: 67-69). При цьому, як зазначає І. Арнольд, експресивність виникає за принципом «розбіжності між узуально і ситуативно позначеним» (Тележкина, 2017: 144-145).

Поетичне мовлення характеризується відносною свободою розміщення слів, а отже, – можливим відхиленням від звичної послідовності розташування слів у реченні, яке сприймається як інверсія. У своєму дослідженні інверсію розуміємо як стилістичну фігуру, яка ґрунтується на свідомому порушенні нормативного синтаксичного ладу з метою увиразнення мовлення. Результати аналізу поетичних текстів Г. Гейне засвідчили використання в них різних типів інверсії, які ми розрізняємо залежно від особливостей реалізації інверсованих слів: граматична, структурна, інтенційна.

Граматична інтенція заснована на визначенні моделей зі зміненим порядком складників, які в реченні виконують відповідну синтаксичну функцію. Були виявлені такі зразки переміщення:

- інверсія підмета: *Як пахнуть липи розквітлії* (Г. Гейне «Сновидіння»); *Лунають дивні звуки* (Г. Гейне «Сновидіння»); *Дзвенить він так сумно і радісно так* (Г. Гейне «Сновидіння»); *Що сни пригадав я щасливі* (Г. Гейне «Сновидіння»); *Немовби тихо влетіла смерть* (Г. Гейне «Сновидіння»); *Співав соловей* (Г. Гейне «Сновидіння»); *Давно зав'яли мрії, й разом з ними* (Г. Гейне «Сновидіння»); *Співали пташки голосні* (Г. Гейне «Сновидіння»).

- інверсія присудка: *Це ангел раєм величав, / Це дідько пеклом називав, / Це зуть коханням люди!* (Г. Гейне «Лішивши моєї володарки дім»); *І привиди раптом з могил відвелись, / І хором навколо музики сплелись: / «О, любов твоя – це сила / Очі нам усім склепила!»* (Г. Гейне «Сновидіння»).

- інверсія узгоджених означень: *Стан красуні чарівної, / Личко біле та ясне. / Мрії зберігши душу повну* (Г. Гейне «Сновидіння»); *А я собі сплю, мов дитина мала* (Г. Гейне «Сновидіння»); *Забув я слівце чарівне* (Г. Гейне «Сновидіння»); *У гай, під дерева розкішні, / Вернулися сни колишні* (Г. Гейне «Сновидіння»); *Хто вчив вас, пташки легкокрилі* (Г. Гейне «Сновидіння»); *То майстер лихий без спочину і сну* (Г. Гейне «Сновидіння»).

Таке розмежування прикметників-означень, що подають якісну характеристику певного явища, предмета чи особи, сприяє її більшому увиразненню.

Також виокремлюємо інверсію неузгоджених означень: *Найкращих снів моїх розвіялись чари* (Г. Гейне «Сновидіння»); інверсію додатків: *Співали пташки голосні / Про щастя і любов пісні* (Г. Гейне «Сновидіння»); інверсію обставини: *Що я колись вливав у ніжні рими* (Г. Гейне «Сновидіння»).

Матеріал дослідження дозволив виділити деякі різновиди комбінованої граматичної інверсії, представлені в межах одного речення: інверсія обставини + інверсія додатка: *Чом, кохана, лиш сьогодні / Крові пруд тебе злякав?* (Г. Гейне «Сновидіння»); інверсія присудка + інверсія додатка: *Хоч таять його глибини / Бурі й темряви, ночі і смерті* (Г. Гейне «Сновидіння»); інверсія присудка + інверсія узгодженого означення: *Тихо їде між гір їздець, / Думає думу смутну* (Г. Гейне «Сновидіння»).

Таким чином, в основі інверсії лежить відступ від звичного порядку слів. Звертаючись до визначення поняття інверсія, слід зазначити, що це така перестановка слів у реченні, яка порушує стилістичну нейтральність і сприяє створенню ефекту виразності (Єрмоленко, 1969: 176-177). Інверсія розглядається як один із засобів виразності мови, що полягає у розташуванні слів, які порушують звичний порядок з метою підкреслення смислової значущості.

Висновки. Інверсія як стилістичний прийом – це один із способів посилення прагматичного ефекту тексту, який використовується автором для організації тексту та належної передачі власного світосприйняття. Стилiстичне значення інверсії проявляється тим, що з порушенням традиційного порядку слів створюються додаткові смислові відтінки, а також посилення або послаблення смислового навантаження виділеного члена речення.

Таким чином, можна дійти наступних висновків:

- висування присудка на перше місце часто використовується при описах;
- займенник-підмет, що передує дієслову-присудку, посилює категоричність наказу, поради, спонукання. Але займенник-підмет, що йде за присудком, – пом'якшує тон наказу;
- як правило, узгоджене означення ставиться перед визначальним словом, а інверсія властива мові архаїчній, фольклорній, розмовній;
- неузгоджене означення зазвичай ставиться після визначеного слова;
- доповнення зазвичай стоїть після керуючого слова.

Проаналізована тема є цікавою з погляду визначення функцій зміни порядку слів і вживання різних типів інверсійних конструкцій в поетичній мові. Аналіз інвертованих речень продемонстрував, що, крім граматичної інверсії, є стилістична інверсія, за допомогою якої виражається емоційно-експресивний момент будь-якої комунікації.

У результаті проведеного аналізу особливостей використання інверсії з певними функціями можна зробити висновок, що інвертовані речення із граматичною функцією з'являються у творах Г. Гейне найчастіше, а інверсія із прагматичною функцією є найменш поширеною.

Аналіз прикладів інверсії в поетичних текстах Г. Гейне показав, що вона може виконувати різні функції у висловлюваннях. Ці функції служать для різних цілей авторів. Іноді вони служать для виділення якогось слова або фрази в цілому тексті, щоб читач краще запам'ятав інформацію, а іноді різні функції інверсії служать для підвищення експресивності висловлювання, щоб вплив на читача також посилювався.

Проведений огляд літератури відбиває неоднозначність тлумачення терміну, що розглядається.

Зібраний матеріал дає можливість розглянути більш значні та познайомитись з менш використаними узуальними утвореннями та оказіоналізмами.

Список використаних джерел:

1. Бірнер Б.Дж. Language and Meaning. АБінгдон, 2007. С. 133–134.
 2. Єрмоленко С.Я. Синтаксис віршової мови (на матеріалі української радянської поезії). Київ : Наукова думка, 1969. С. 144–177.
 3. Інверсія / Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт.-уклад. Ю. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. Т. 1 : А–Л. С. 419–420.
 4. Косенко А.В., Марущак Є.О. Типологія та функції інверсії на матеріалах творів Сомерсета Моєма / Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2021 № 48. Т. 3. С. 33–99.
 5. Літературознавчий словник-довідник / за редакцією Р. Гром'яка, Ю. Коваліва, В. Теремка. Київ : ВЦ «Академія», 2007. С. 82–83.
 6. Олефіренко Л.В. Мовна естетика поезії Василя Стуса : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Олефіренко Леся Вадимівна. Донецьк : Донецький національний університет, 2002. С. 312–313.
 7. Соїна І.Ю. Синтаксис як компонент ідіостилу (на матеріалі творів А. Фета і О. Блока) : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.02 «Російська мова» / І. Соїна. Харків : Харківський державний університет, 1996. С. 15–18.
 8. Сучасна українська літературна мова : Стилiстика / За ред. І. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1973. С. 322–323.
 9. Тележкіна О. Інверсія як стилістично-синтаксичний засіб увиразнення поетичного тексту (на матеріалі української поезії II половини ХХ-початку ХХІ століття) / *Studia Metodologica: збірник наукових праць Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Тернопіль : Studia Metodologica, 2017. Вип. 45. С. 144–145.
 10. Jack C. Richards Longman Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics / Jack C. Richards, Richard Schmidt. London : Addison Wesley Longman Limited, 2002. P. 274–275.
 11. Maugham S. Short stories. The Unconquered. Great Britain : United Kingdom, 1978. P. 5–22.
 12. Potter B. The Tale of Squirrel Nutkin. Penguin Books Ltd. Warne : Anniversary edition, 2012. P. 11–12.
 13. Strumpf, M. The Grammar Bible. New York : An owl book, 2004. P. 62–286.
- Swan M. Practical English Usage. London : Oxford University Press, 2009. P. 33–34.

References:

1. Birner B.J. (2007) Language and Meaning [Language and Meaning]. (pp. 133–134). Abingdon. : Routledge [in English].
2. Yermolenko S. (1969) Syntaksys virshovanoi movy (na materialii ukrainskoi radyanskoi poezii) [The syntax of poetic language based on the material of Ukrainian Soviet poetry]. (pp. 144–177). Kyiv. : Naukova dumka [in Ukrainian].
3. Inversiya / Literaturoznavcha entsiklopediya u dvokh tomakh. (2007) In Yu. Kovaliv (Ed.), (Vol. 1. A-L), (pp. 419–420). Kyiv : Akademia [in Ukrainian].
4. Kosenko A., Marushchak Ye. (2021) Typologiya ta funktsii inversii na materialakh tvoriv Somerseta Moema [Typology and functions of inversion on the materials of Somerset Maugham's works] (Vol. 3), (pp. 33–99). Naukovyi vistnyk mizhnarodnogo gumanitarnogo universytetu [in Ukrainian].
5. Literaturoznavchyi slovnyk-dovidnyk [Literary dictionary-reference] (2007) In R. Gromyak, Yu. Kovaliv, V. Teremok (Ed.), (pp. 82–83). Kyiv : VTs «Akademiya» [in Ukrainian].
6. Olefirenko L. (2002) Movna estetyka poezii Vasylia Stusa [Linguistic aesthetics of Vasyl Stus's poetry] dis. ... candidate of philological sciences : 10.02.01. In L. Olefirenko (Ed.), (pp. 312–313). Donetsk : Donetskyi natsionalnyi universytet [in Ukrainian].
7. Soina I. (1996). Syntaksys yak komponent idiostyliu (na materialii tvoriv A. Feta i O. Bloka) [Syntax as a component of idiosyle (based on the works of A. Fet and O. Blok)] dis. abstract ... candidate of philological sciences : 10.02.02. In I. Soina (Ed.), (pp. 15–18). Kharkiv : Kharkivskii derzhavnyi universitet [in Ukrainian].
8. Suchasna ukrainska literaturna mova: Stylistyka [Modern Ukrainian literary language: stylistics] (1973) In I. Bilodid (Ed.), (pp. 322–323). Kyiv : Naukova dumka [in Ukrainian].
9. Telezhkina O. (2017). Inversiya yak stylistychno-syntaksychnyi zasib uvyraznennia poetychnogo tekstu (na materialii ukrainskoi poezii II polovyny XX pochatku XXI stolittya) [Inversion as a stylistic and syntactic means of expressing a poetic text (on the material of Ukrainian poetry of the 2nd half of the 20th and the beginning of the 21st century)] In O. Telezhkina (Ed.), *Studia Metodologica : zbirnyk naukovykh prats Ternopilskogo natsionalnogo pedagogichnogo universytetu imeni Volodymyra Gnatiuka* – *Studia Metodologica: collection of scientific works of Ternopil National Pedagogical University named Volodymyr Hnatyuk*. Issue 45. (pp. 144–145). Ternopil : Ternopilskiy natsionalnyi pedagogichnyi universytet imeni Volodymyra Gnatiuka [in Ukrainian].
10. Richards Longman Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics [Longman Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics] (2002) In C. Jack (Ed.), (p. 274–275). London : Addison Wesley Longman Limited [in English].
11. Maugham S. (1978). Short stories. The Unconquered [Short stories. The Unconquered] (pp. 5–22). Great Britain : United Kingdom [in English].
12. Potter B. (2012). The Tale of Squirrel Nutkin. (pp. 11–12). Warne : Anniversary edition [in English].
13. Strumpf, M. (2004). The Grammar Bible [The Grammar Bible]. (pp. 62–286). New York : An owl book [in English].
14. Swan M. (2009) Practical English Usage [Practical English Usage]. (pp. 33–34). London : Oxford University Press [in English].